

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Старший дошкільний вік є унікальним та вирішальним періодом у розвитку дитини. Закладаються основи особистості, створюється воля та довільна поведінка, в активному розвитку знаходиться уява, творчість, загальна ініціативність, продовжує активно накопичуватись словниковий запас. Також відбувається ознайомлення з граматичним складом рідної мови, зокрема з різними видами складних речень [1,8].

Ближче до 6 року життя дитини мовлення набуває ознак розмірковування, що змушує дитину думати, обдумувати, подумки планувати, контролювати свою діяльність. Однак всі ці найважливіші якості в більшості формуються не на навчальних заняттях у закладі дошкільної освіти, а у головній провідній діяльності дошкільника – у грі [2, 49].

Соціалізація в житті кожного надважлива. Для дитини соціум – це той колектив, у якому вона живе і розвивається і основним видом діяльності там є гра. Значний досвід дошкільник здобуває саме у грі, звідти черпає уявлення про оточуючий нас світ, довкілля, які потім пов'язує із словом. Найсильнішими стимулами до прояву інтересу в області мови є гра і праця.

Слово для дитини є частиною дійсності. Тому так важливо стимулювати діяльність дитини дошкільного віку, продумано організовувати ігрову обстановку та приємну, спокійну атмосферу, надавати їм за уподобаннями різні предмети та іграшки, які будуть розвивати, жити їх діяльність і на основі цього збагачувати запас слів, конкретних уявлень про мову [1, 12].

В ігровій діяльності дитина дошкільного віку безперервно говорить. Вона говорить і тоді, коли грає самостійно (маніпулює предметами, які не викликають стимул до розмови), і тоді, коли гра проходить з кимось. Особливо це можна помітити при проведенні рухливих ігор, адже вони обумовлені певними правилами, яких мають дотримуватися діти старшого дошкільного віку. Змістовне, ґрунтовне, повторне роз'яснення дітям правил гри, спільне з ними обговорення умов її проведення – вже шлях до розвитку їх мови, введення їх у соціум.

Позитивний вплив на розвиток мовлення слугують ситуації, коли дошкільник сам запам'ятовує, розповідає, ознайомлює інших учасників гри з правилами. Зрідка слід пропонувати всьому колективу дітей спільно розповісти про те, як ми проводимо ту чи іншу гру. Таким чином, вихователь надає слово кожній дитині, надаємо цьому великого значення [5, 22].

Особливе значення для розвитку мовлення мають ігри, в які включено літературний текст, віршики, які наказували б ту чи іншу ігрову дію («Кую-кую чобіток», «Мій дзвінкий, веселий м'яч», «Жили у бабусі», «Зайчик біленький сидить» тощо). Пропонуючи дітям нову гру, вихователь спочатку сам чітко і виразно читає віршик до неї. Впродовж гри вірші мають прочитуватись кілька разів, а улюблені дітьми ігри взагалі повторюються багато разів. Тому не дивно, що діти швидко запам'ятовують текст віршика; тоді вони можуть під час гри розповідати його самі, напам'ять [2, 53].

Гра не виникає сама собою, а передається від одного покоління дітей іншому – від старших до молодших. На сучасному етапі зв'язок дитячих поколінь перервано (різновікові дитячі співтовариства – в сім'ї, у дворі, у квартирі – зустрічаються лише як виняток). Діти ростуть серед дорослих, а дорослим ніколи гратись, та вони не вміють цього робити і не вважають важливим. Якщо вони і займаються дітьми, то вони їх вчать. У результаті гра йде з життя дошкільників, а разом з нею йде і саме дитинство [1, 10].

З появою нових технологій в сучасному суспільстві батьки мало звертають увагу на розвиток своїх дітей в плані спілкування. Водночас, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними й дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в закладах дошкільної освіти, обмежується безпосереднє спілкування дітей з іншими носіями мови, внаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера

і водночас гальмується мовленнєва. На цей час приблизно 80% дітей потребують допомоги зі сторони спеціалістів (логопедів, психологів) в якомусь поштовху, який би вивів дитину на рівень нормального розвитку. Тому проблема розвитку зв'язного мовлення дітей, їх спілкування з однолітками і дорослими на сьогоднішній день є досить актуальною [2, 51].

Припинення гри в дошкільному віці дуже сумно відбивається на загальному психічному і особистісному розвитку дитини. Як відомо, саме в грі найбільш інтенсивно розвиваються мислення, емоції, спілкування, уява, свідомість дитини. Перевага гри перед будь-якою іншою дитячою діяльністю полягає в тому, що в ній дитина дошкільного віку сама, добровільно підпорядковується певним правилам, причому саме виконання правил приносить максимальне задоволення. Це робить поведінку дитини осмисленою і усвідомленою, перетворює її у вольову. Тому гра – це практично єдина сфера, де дитина дошкільного віку може проявити свою ініціативу і творчу активність.

Вивчення процесу становлення спілкування у дітей дошкільного віку є, на сучасному етапі, дуже важливим завданням, оскільки дозволяє не лише прогнозувати труднощі мовленнєвої взаємодії між людьми, але попередити їх виникнення. Якщо в минулі роки основна увага приділялася формуванню окремих мовленнєвих умінь та навичок на основі елементарного усвідомлення мовних явищ, то зараз головною метою на етапі дошкільного дитинства є виховання мовної особистості, тобто формування особистості, яка адекватно, вільно і творчо застосовує мову в різних ситуаціях з метою реалізації власне мовленнєвих завдань, яке ставить перед нею життя [3, 28].

Доведено, що здатність дитини використовувати в ігрових ситуаціях зв'язні висловлювання впливає на емоційно-чуттєву сферу їхньої життєдіяльності та водночас максимально активізує мовлення.

Під час гри діти дошкільного віку мають можливість діяти, конкретні дії «вмикають» мовленнєву активність дошкільника і водночас задають розвиток гри. Це перехідна, проміжна ланка від повної залежності мовлення від речей і предметних дій до свободи слова [3, 29].

У процесі гри дитина не помічає освітнього процесу, а навпаки легко запам'ятовує нові слова, описує свої дії, що значно покращує засвоєння мовлення. В іграх для дітей старшого дошкільного віку яскраво відображається взаємозв'язок національної культури народу і його мови, взаємозв'язок пізнання, спілкування та діяльності дитини, що і становить сутність мовленнєво-ігрової діяльності [4, 6].

Ігрова, мовленнєва діяльність та спілкування взаємозалежні між собою, використовуючи їх у комплексі можна отримати високий рівень мовленнєвих досягнень у дитини [3, 27].

Отже, своєчасне оволодіння мовленням є першою важливою умовою становлення у дитини старшого дошкільного віку повноцінної психіки та подальшого її правильного розвитку. Розуміння мовлення оточуючих і особисте активне мовлення супроводжує усі види діяльності дитини. Від рівня розвитку мовлення дитини залежить успішність її комунікації з іншими учасниками взаємодії. Розвиток мовлення відбувається поступово, шляхом наслідування соціального досвіду суспільства при включенні дитини у взаємодію з довкіллям.

Безумовно, ігрова діяльність стимулює розвиток мовлення та сприяє усуненню труднощів у комунікації дошкільників тому, що здатна дати дитині старшого дошкільного віку безліч позитивних емоцій, які так потрібні для здорового психічного і фізичного розвитку.

Список використаних джерел

1. Аніщук, А. М. Сучасні підходи до розвитку мовленнєвої особистості в дошкільному дитинстві / А. М. Аніщук // Наукові записки / гол. ред. Є. І. Коваленко ; Ніжин. держ. ун-т імені М. В. Гоголя. – Ніжин, 2015. – Кн. 4. Психолого-педагогічні науки. – С. 8-12.
2. Богуш А. М. Технологія розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку / А. М. Богуш // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського : Педагогічні науки : зб. наук. праць / [редкол. : А. М. Богуш (голов. ред.) та ін.]. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2015. – № 4. – С. 48-53.
3. Калмикова, Л. Діагностика мовленнєвого розвитку / Л. Калмикова, Н. Харченко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. – № 11. – С. 27-32.
4. Петровська, І. Мовленнєвий розвиток дитини. Загальна періодизація / І. Петровська // Психолог дошкільця. – 2017. – лип. (№ 7). – С. 4-6.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, ст. викладач Гребенюк О. В.

Павленко А. О.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах сьогодення пріоритетним завданням освіти в закладах дошкільної освіти стає формування життєво компетентної особистості. Зокрема важливим фактором є формування її як представника соціальної спільноти, яка здатна відповідально ставитися до себе, оточуючих, дає звітність за свої слова та вчинки. Враховуючи той факт, що всі базові якості особистості закладаються в дошкільному віці, можемо з впевненістю сказати, що й основи відповідальності формуються в цей період. Свій перший суспільний досвід дитина здобуває у тісній взаємодії з дорослими та іншими дітьми в різних соціальних інституціях, де вона навчається вибудовувати свої взаємини з іншими, помічати поруч іншу людину, відчувати її настрій, емоційний стан, відповідально ставитися до своїх дій та намірів.

У «Базовому компоненті дошкільної освіти», зазначено, що на кінець дошкільного періоду «дитина має проявляти такі особистісні якості (самостійність, відповідальність, працелюбність, лідерство, людяність, спостережливість та інші) у взаємодії з іншими людьми» [1, с. 17].

Психолого-педагогічні аспекти формування відповідальності і шляхів педагогічного впливу з метою розвитку цієї якості були предметом дослідження багатьох науковців різних часів (Л. Божович, Г. Ващенко, О. Кононко, М. Машовець, В. Мухіна). Ми суголосні з думкою О. Кононко про те, що відповідальність – це відповідність між моральною діяльністю особистості та її обов'язком, розглянута з точки зору можливостей цієї особистості, оскільки «відповідальність являється як сукупністю об'єктивних суспільних вимог до особистості, так і своєрідним суб'єктивним станом свідомості» [2, с. 46].

З огляду на все зазначене вище, актуалізується необхідність у висвітленні проблеми формування відповідальності у дітей дошкільного віку та розкритті методичних засад формування цієї моральної якості.

В. Мухіна зазначає, що «відповідальність – риса особистості, яка виступає сутнісним показником її моральної вихованості і регулює поведінку» [4]. Ми погоджуємось з даним твердженням, оскільки вважаємо, що відповідальність є загально соціальною категорією, яка формується на основі знань про моральні норми і правила поведінки.

Моральний розвиток дітей дошкільного віку відбувається поступово та піддається впливу з боку дорослих. Прояви відповідальності з'являються ще у ранньому дошкільному віці, і поступово ця якість стає більш зрілою. Спочатку дітям характерне бажання бути «хорошими» і отримувати за свою поведінку різні заохочення. Норми моралі для дитини в цей період щось зовнішнє, вона виконує правила, встановлені дорослими, з чисто егоїстичних міркувань. Спочатку дитина поводить себе «добре», аби уникнути покарання. В молодшому дошкільному віці дитина уже засвоює правила колективного життя й дотримується їх, хоча ці правила нею недостатньо усвідомлені. Починаючи зі старшого дошкільного віку діти дотримуються правил не через те, що «так треба», а, насамперед, тому, що це «відповідає їх власним усталеним поглядам». Вони перестають орієнтуватися на задані норми й правила та починають прислухатися до внутрішніх мотивів.

На основі проведеного теоретичного аналізу науково-методичної літератури пропонуємо знання дітей, що складають основу відповідальності, які розподілені на такі групи:

1. знання про норми поведінки серед суспільства;
2. знання про правила організації та здійснення різних видів діяльності;